
This is the **published version** of the bachelor thesis:

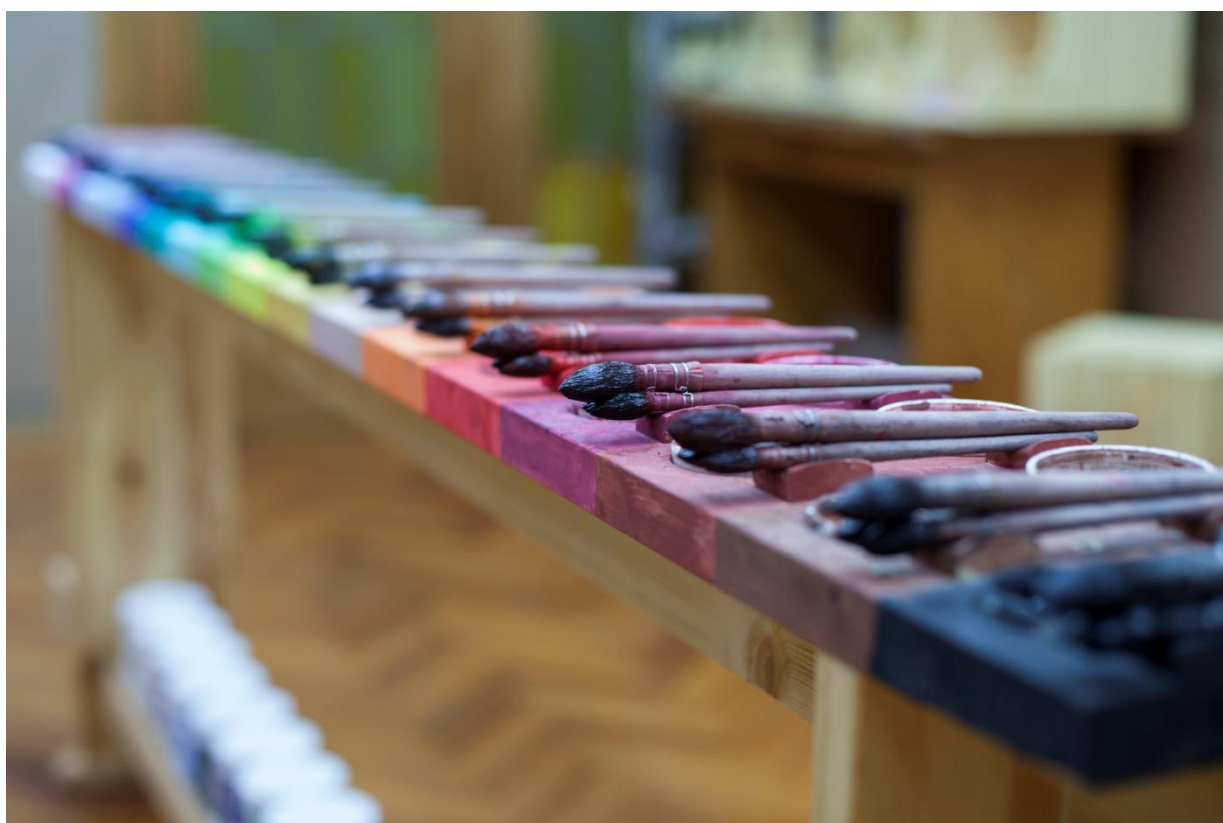
Cabrera Vergés, Sílvia; Morón, Mar, dir. L'educació creadora. 2017. 34 pag.
(896 Grau en Educació Primària)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/187079>

under the terms of the license

L'educació creadora

Treball de Final de Grau

Sílvia Cabrera Vergés

Educació primària UAB

14 de juny del 2017

Tutora: Mar Morón

Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i
Corporal

***"L'art pertany als artistes, el joc de
pintar pertany a tots els éssers
humans"***

Stern, A.

ÍNDEX

0. Resum en català, castellà i anglès	4
1. Introducció i definició del projecte	5
2. Objectius generals i específics	7
3. Marc teòric	8
a. Arno Stern i l'educació creadora	8
b. Principis de l'educació creadora	13
4. Disseny de la recerca	21
a. Conferències, formacions i vivències	21
b. Entrevistes	22
c. Equip d'audiovisuals i realització del producte final	23
5. Anàlisi i discussió dels resultats	26
6. Conclusions i consideracions finals	28
7. Referències Bibliogràfiques	30
8. Annexos	31

0. Resum en català, castellà i anglès

Aquest treball està basat en un projecte d'investigació envers l'expressió lliure, a partir dels conceptes que ens proporciona l'educació creadora. El seu objectiu principal és donar a conèixer aquesta visió per tal d'afavorir la reflexió i el plantejament d'altres vies educatives.

Per a fer-ho, he assistit a conferències, formacions i tallers que sustenten l'àmbit més teòric. En relació a la part empírica del treball, he realitzat un projecte en comú amb la facultat de comunicació audiovisual, el qual es desenvolupa a partir d'un documental que representa el resultat final de la recerca.

Este trabajo está basado en un proyecto de investigación relacionado con la expresión libre, a partir de los conceptos que nos proporciona la educación creadora. Su objetivo principal es dar a conocer esta visión para favorecer la reflexión y el planteamiento de otras vías educativas.

Para realizarlo, he asistido a conferencias, formaciones y talleres que sustentan el ámbito más teórico. En relación a la parte empírica del trabajo, he llevado a cabo un proyecto en común con la facultad de comunicación audiovisual, que se desarrolla a partir de un documental con el cual representamos el resultado final de la investigación.

This work is based on a research project towards free expression, based on the concepts that provides creative education. It's main objective is to make this vision in order to encourage reflection and approach other educational pathways.

To do so, I attended conferences, academic training and workshops that support the more theoretical level. Regarding the empirical part of the work I have done a joint project with the department of communication, which develops from a documentary depicting the outcome of the investigation.

1. Introducció i definició del projecte

El projecte que presento com a Treball de Final de Grau d'Educació Primària realitzada a la Universitat Autònoma de Barcelona, té com a eix vertebrador l'educació creadora.

Està realitzat a partir de dues vies de presentació, que són en format escrit i en format digital. El format digital es compon per un documental dut a terme en col·laboració amb alumnes de la Facultat de Comunicació Audiovisual de la Universitat Autònoma de Barcelona, realitzat com a projecte comú.

L'educació creadora es caracteritza per contemplar des d'un altre punt de vista les potencialitats d'un mateix, sense estar condicionades per estímuls externs, aquelles que són totalment pròpies, espontànies, sense intrusions. No es tracta d'una nova pedagogia, sinó que ens mostra una altra mirada envers les persones, en aquest cas concret, sobre l'educació. L'educació creadora parteix de la necessitat d'expressió que tenim tots els éssers humans, la qual pot tenir intencionalitat de representar o no la realitat i es du a terme a partir de diverses vies com pot ser el dibuix, la pintura, la dansa, etc. Dins un entorn educatiu, classificaríem aquesta visió en l'àmbit més artístic, el qual s'apropa però no defineix fidelment els seus principis, ja que el seu objectiu no és realitzar art sinó potenciar l'expressió pròpia.

El motiu pel qual vaig decidir decantar-me per aquesta temàtica va ser la motivació i la necessitat de conèixer altres vies en l'àmbit educatiu que s'aproximessin als meus plantejaments i visions respecte aquesta branca. La societat actual ens impulsa a desvaloritzar aquelles vies d'acció que s'allunyen dels pensaments racionals, deixant de banda pedagogies molt més vàlides que ens ajuden a construir-nos natural i lliurement, seguint la nostra pròpia deriva personal.

Tenir la oportunitat de conèixer-ho en més profunditat, em va fer veure la necessitat de compartir-ho amb altres persones, que gràcies a visions com aquestes, puguin trobar una altra vegada aquella motivació respecte l'educació que poder havíem perdut. Partint d'aquesta base i sabent que ens trobem davant un món que es guia molt per la tecnologia i les xarxes socials, una forma de fer arribar aquest missatge és a través dels mitjans audiovisuals. Va ser llavors quan va sorgir la idea de realitzar-ho a través d'un documental, on l'objectiu principal no fos

només donar a conèixer l'educació creadora, sinó també produir curiositat en els espectadors envers aquesta.

El treball està estructurat a partir de les diverses parts que es componen en una investigació, vertebrades pels objectius, el marc teòric, el disseny de la recerca i els resultats, en aquest cas el documental. Respecte aquesta primera part, us exposaré les finalitats del projecte que li donen identitat, seguit d'un marc teòric que es troba basat en tot el recull bibliogràfic que he dut a terme a partir de les formacions, conferències, llibres i experiències que han resultat essencials per descobrir i aprofundir en la temàtica. Els resultats d'aquesta recerca es troben en el documental, el qual m'ha servit com a instrument de recerca i el presento com a resultat final, on es descriu l'educació creadora des d'una vessant més emocional i propera, amb la intenció de connectar amb els seus espectadors.

2. Objectius generals i específics

Els objectius que m'he plantejat pel Treball de Final de Grau són els següents:

- Conèixer en profunditat l'educació creadora.
 - Identificar els trets característics d'aquesta perspectiva.
 - Descobrir quines són les seves línies d'acció.
 - Descriure en quins entorns es desenvolupa.
 - Investigar la possibilitat de dur a terme l'educació creadora en àmbits educatius formals.

- Realitzar un documental que faci possible la difusió de l'educació creadora.
 - Establir un vincle, des de la vessant emocional, entre el documental i l'espectador/a.
 - Provocar curiositat envers altres vies educatives.
 - Afavorir una reflexió respecte l'educació actual i el seu futur.

3. Marc teòric: l'educació creadora

2.1 Arno Stern i l'educació creadora

Resulta impossible exposar què és l'educació creadora sense haver prèviament contextualitzat la vida d'Arno Stern, el descobridor d'una visió que posteriorment canviaria molts dels paràmetres establerts fins aleshores sobre l'educació artística i el dibuix infantil. El seu transcurs vital suposa un punt imprescindible sense el qual, molt possiblement, no s'haguessin arribat a crear les condicions necessàries per descobrir-ho.

Arno Stern (1924) va néixer a Kassel, Alemanya, sota un imminent fet històric que canviaria la seva vida. Uns anys després, durant la Segona Guerra Mundial, Adolf Hitler va assolir el poder del seu país natal, fet pel qual la família Stern va decidir fugir lluny de la dictadura nazi, refugiant-se en altres països, un d'aquests va ser França. Va ser en aquest país on, sense estudis previs a causa dels fets abans esmentats, se li va atorgar la oportunitat de treballar amb infants en un orfenat. La seva funció era "mantenir-los ocupats", per això va optar per crear un espai on poguessin expressar-se lliurement a través de la pintura. Aquesta es va convertir en una activitat tan especial que va arribar a oïdes dels més intel·lectuals en els camps d'educació, belles arts o psicologia.

"Al acabar la guerra, casi por casualidad, joven y sin futuro programado, entré en contacto con un grupo de niños en un orfanato y como mi tarea era tenerlos ocupados, tuve la idea de hacerles dibujar y pintar. Esto se convirtió en una actividad tan espectacular que todo el mundo pensó que se trataba de un milagro". (Stern, 2016,p. 13)

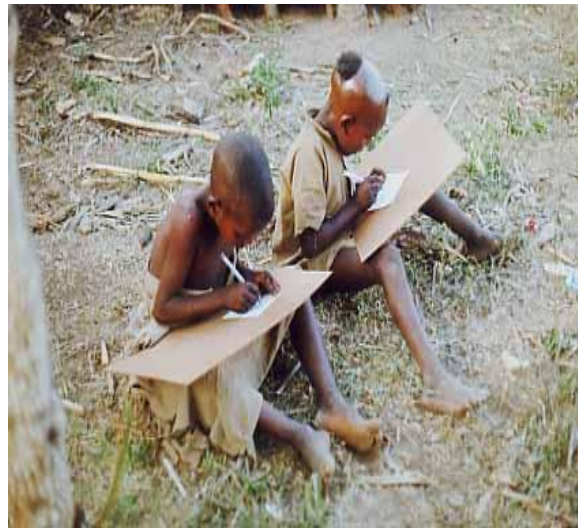

A partir de les necessitats que anaven sorgint de forma espontània, Arno anava canviant l'espai, modificant-lo per fer aconseguir un lloc on tots i totes s'hi sentissin agust. Algun d'aquests canvis va ser per exemple la superfície que aguantava els fulls, en un principi els posaven sobre les taules, però va sorgir la necessitat d'ampliar-los i van veure la taula com un obstacle, llavors van optar per penjar-los a la paret.

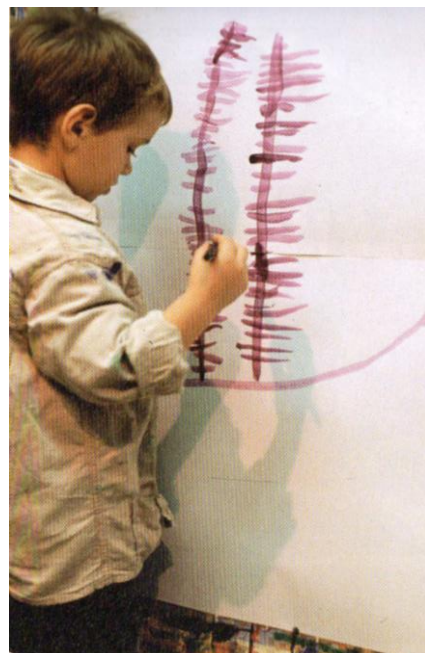
Després d'observar durant tot aquest període el potencial que tenia aquesta activitat en la qual va veure que si els proporcionava un espai amb unes condicions concretes, els infants desenvolupaven el dibuix com un joc amb el qual s'expressaven lliurement, va decidir seguir investigant pel seu compte viatjant per tot el món aportant les condicions més essencials perquè es produís. Al llarg d'aquests viatges va poder veure quins eren els principis necessaris perquè es produís el que després va anomenar "educació creadora".

Un dels objectius dels seus viatges era trobar grups de persones aïllades de la societat, les quals no haguessin entrat en contacte amb l'escolarització tradicional i la manipulació de la societat que es podia trobar en aquell moment a través de moltes vies, com per exemple els mitjans de comunicació. Per fer-ho, va transportar amb ell material vari com una "mesa paleta" plegable o fulls en blanc i bolígraf BIC negre.

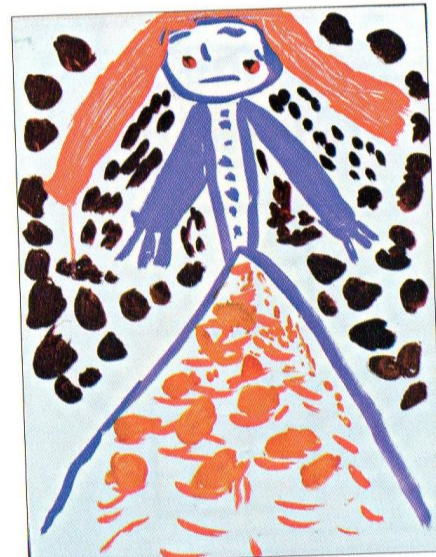

Va ser llavors, quan va comprovar que els dibuixos que anava recopilant tenien unes similituds en comú: el traç. Les creacions d'infants i adults que vivien en indrets diferents, llunyans, amb experiències i entorns visuals completament diversos, realitzaven figures i formes molt similars, les quals va estructurar i dividir en tres fases: Les figures primàries, les figures objecte-imatge i les figures essencials.

Aquestes, podien tenir la intenció o no representar el mateix. En les següents imatges podem veure com l'infant de l'esquerra, fotografiat durant un dels seus viatges, està realitzant una composició a base de línies paral·leles horitzontalment i perpendiculars a la línia vertical principal, igual que l'infant de l'esquerra, el qual es troba al "Closlieu" (París) taller d'Arno Stern.

En aquest segon exemple, podem observar a través de figures objecte-imatge, com un mateix infant utilitza la figura triangular per representar una casa i per representar una forma humana.

Com he comentat abans, no han de perquè tenir la mateixa intencionalitat, allò que fa especials i diferents aquests dibuixos no és més que la seva expressió lliure, en la qual pots o no tenir intenció de representar la realitat. El desenvolupament del traç és únic i natural en tots els éssers humans, prové de la memòria orgànica, la qual desenvoluparà més endavant.

Més tard, l'any 1949, Arno Stern va obrir el seu taller de pintura Academie de Jeudi a París, actualment conegut com Le Closlieu -"lloc protegit"-, el qual va esdevenir famós al llarg dels anys 50.

2.2 Principis de l'educació creadora

Com he esmentat anteriorment, és molt important establir unes condicions concretes perquè es pugui dur a terme l'educació creadora, a continuació exposaré aquestes característiques en cinc blocs: espai de llibertat i no judici, la formulació, l'assistència, el grup heterogeni i els tipus de taller i de material.

2.2.1 Espai de llibertat i no judici

L'essència que més caracteritza i diferencia l'educació creadora d'altres visions, és sens dubte la seva capacitat envers el no judici, que dóna lloc a l'expressió lliure de les persones. No jutjar-se a un mateix i als demés, és possiblement el pas més difícil que cal fer, tant si ets assistent/a -persona encarregada del funcionament del taller- com si ets participant/a -persona que acudeix al taller-.

No jutjar entès en el sentit més ampli i profund de la paraula, observar al teu voltant sense emetre judicis positius ni negatius respecte -en aquest cas- de les produccions dels infants. Des d'aquesta perspectiva, pot condicionar igual un judici positiu o negatiu envers qualsevol de les creacions als tallers. L'objectiu d'aquesta condició, recau en potenciar l'essència pròpia, el teu jo, perquè no necessites l'aprovació dels demés, inclús ni la teva pròpia, ja que dels "errors" o dels "no m'agrada" en surten els més grans avenços.

És a partir d'aquí, quan un mateix/a pot expressar-se de forma lliure, ja que no hi ha res ni ningú que el condicioni. Expressar de manera que el teu objectiu no sigui comunicar ni ser acceptat pels demés, sinó experimentar el plaer de jugar expressant-te, dins d'un entorn que t'ho permeti. És per aquest motiu que ens podríem passar moltes hores fent-ho, ja que no és una obligació, es converteix en un joc, on ets lliure de crear el teu propi món, sense la necessitat de donar-li una explicació.

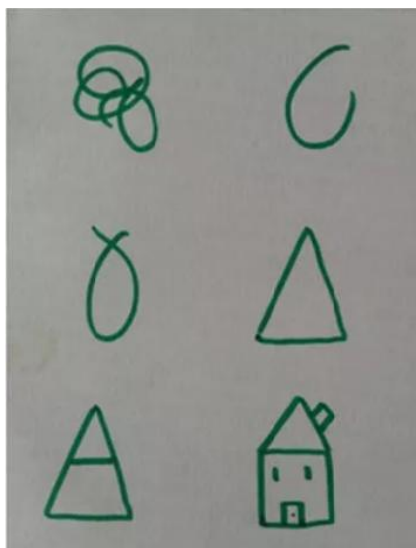
El no judici i l'expressió lliure representen el cor d'aquesta perspectiva, que no només avarca el món educatiu, sinó que va més enllà. L'educació creativa no representa una pedagogia o una metodologia, sinó que es converteix en una forma diferent de comprendre i respectar la llibertat pròpia i la dels demés. En aquest projecte en concret, ens aporta una visió completament diferent del que enteníem com "educació artística", al pretendre potenciar les capacitats intrínseques dels infants, ja que no necessiten copiar altres autors/es quan el que realment importa per al creixement complet dels infants és reforçar la pròpia personalitat i creativitat innata que tenim tots els éssers humans.

2.2.2 La formulació

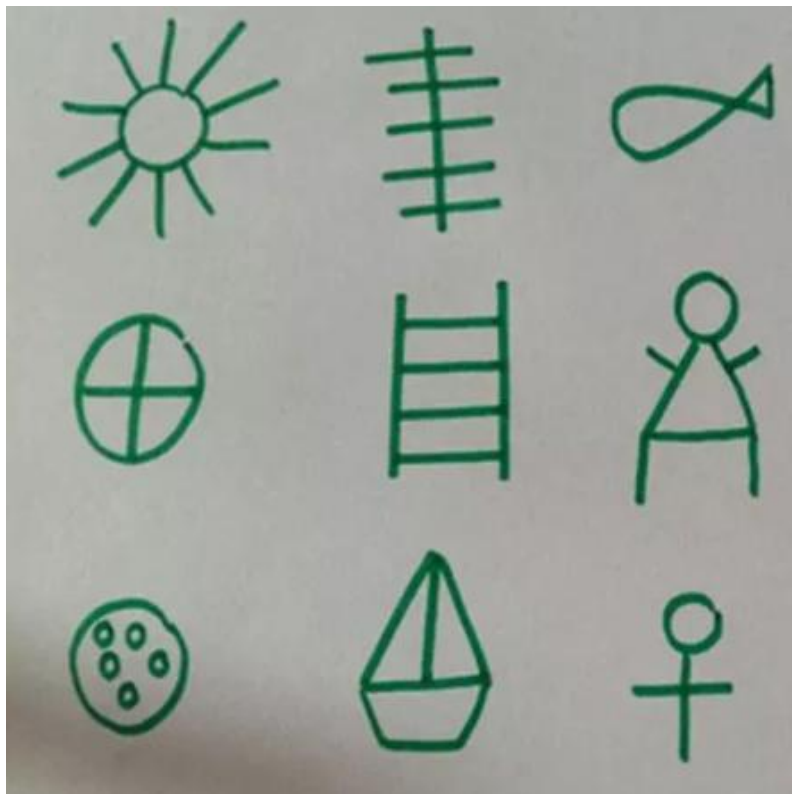
Arno estableix una clara diferenciació entre el traç-comunicació i el traç-expressió. Aquest primer, té a veure amb la producció d'una obra per a un possible receptor, mentre que el segon cas, respon a una manifestació que escapa a la intenció; no és coherent i la seva funció no és l'alleujament, sinó que pertany a un codi amb els seus propis constituents i que funciona segons unes lleis que li són pròpies. Aquest codi és la formulació, els elements de la qual són iguals a tots els éssers humans, més enllà de les diferències ètniques, socials o culturals, el seu traç és idèntic. Així doncs, el seu origen es troba en la memòria orgànica, la qual suposa la part oblidada però no perduda dels nostres records més remots i de les nostres experiències més primerenques, tenint en compte allò que ha viscut l'infant des que era a la panxa de la mare. Amb la formulació, sabem que els nens no dibuixen per comunicar-se, sinó per crear un món que és únicament seu, lliure de qualsevol intrusió.

Fixem-nos-hi per exemple, en el dibuix que fan els infants d'una casa. El més probable és que tots la dibuixin de la mateixa manera, però cap d'aquests dibuixos no s'assembla a les cases on viuen ni a cap de les que els envolta. Així doncs, podem afirmar que l'expressió no és la conseqüència de la impressió.

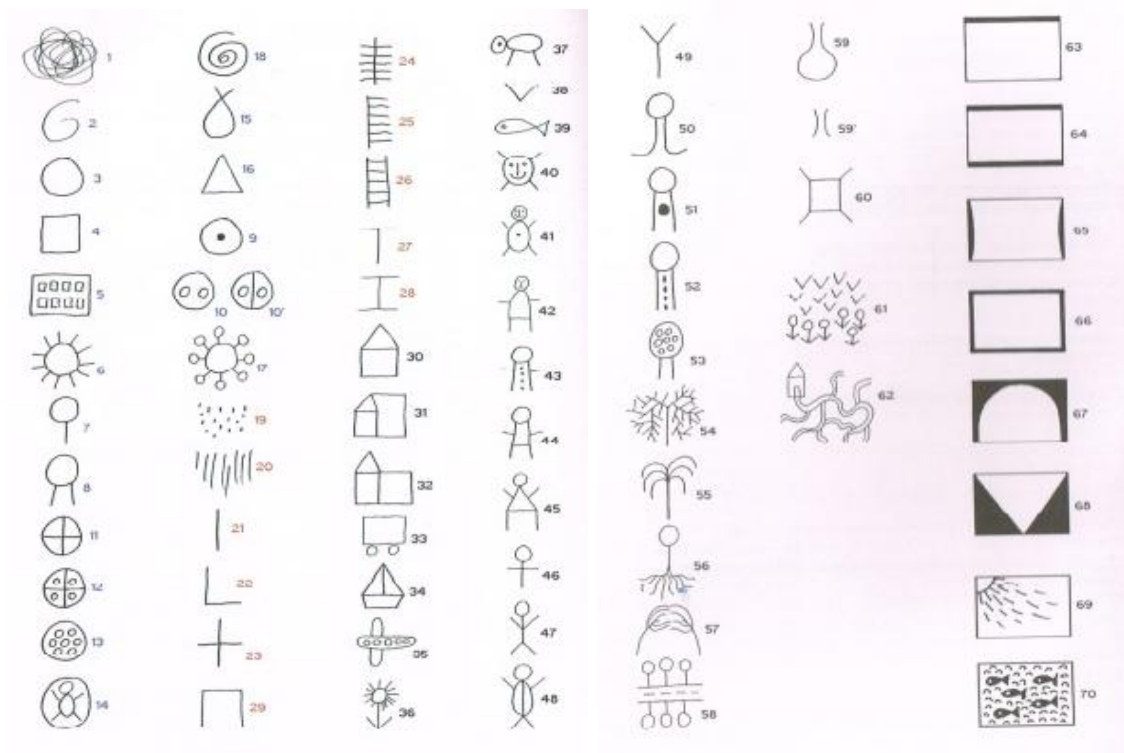
Aquesta casa, ve originada per una casa triangular, la qual prové d'un triangle en sí, el qual no representa res i es considera una figura primària. Aquest triangle, prové encara d'una altra figura primària que és rodona i no angular, la figura de la gota. Aquesta última és una de les primeres representacions que fa l'infant, i que comença, abans de semblar una gota, amb un traç arrodonit i obert que sorgeix dels gargots que tots coneixem. A continuació es pot observar l'evolució esmentada:

Altres representacions primàries serien el cercle radial -que més endavant pot suposar una flor o les mans d'una persona-, el cercle ple de petits cercles -que podria desenvolupar el cos d'una persona o la copa d'una pomera-, l'escala -posteriorment representada com el camí fins arribar a una casa o el cos d'una persona-, etc. Disposem de dibuixos de nens pertanyents a llocs molt diferents, per exemple un infant d'Espanya i un d'Àfrica, els quals representen les mateixes figures primàries.

A partir de la observació de totes les figures de traços similars que Arno extreia del recull de dibuixos que va anar adquirint al llarg de la seva investigació, les va classificar en 70 figures i les va dividir en tres estadis que s'adquireixen a mesura que un infant va creixent però que es mantenen i combinen per a tota la vida, i són les figures primàries, les figures objecte-imatge i les figures essencials.

La figura primària és totalment espontània, emana únicament d'una necessitat. Amb l'aparició dels objectes-imatges, s'inicia un altre període; se superposen manifestacions raonades i no raonades. Cap al final de la infància, aquestes imatges es trenquen i es comencen a elaborar d'altres molt més realistes i detallades. Quan s'assoleix l'objectiu de realitzar dibuixos realistes, es produeix un canvi total on s'eliminen les imatges intencionades i s'inicia el període de les figures essencials. Aquestes últimes, emanen directament de la memòria orgànica i són tan espontànies com les figures primàries.

2.2.3 L'assistència

La persona encarregada del funcionament del taller rep el nom d'assistent/a. El seu objectiu és proporcionar les condicions necessàries per tal de crear un ambient on tothom s'hi pugui sentir agut. Tenir aquestes necessitats cobertes, possibiliten que els participants al taller no s'hagin de preocupar per altres coses més que pel que estan fent en aquell moment.

La feina de l'assistent/a comença fora de les hores del taller, ja que ha de preparar-lo, depenent del tipus d'activitat que realitzi. En el cas de la pintura per exemple, ha de tindre els materials preparats, com les pintures o els pinzells, i les creacions col·locades per quan vinguin els participants. Una vegada comença la sessió, s'ha d'encarregar d'observar les necessitats dels participants i cobrir-les encara que ells/es mateixos no les reclamin, com per exemple canviar una xinxeta, parar una gota o posar un tamboret. Una vegada finalitza la sessió, és l'encarregat/a de guardar les creacions, escrivint el nom i la data en el qual estan realitzats i si s'escau, la posició que ocupa aquell full dins la composició.

2.2.4 Grup heterogeni

Una altra de les característiques que fan únics aquests espais de creació, són les persones que hi participen. Poder comptar amb un grup heterogeni, entès com a grup de persones amb característiques diverses, ja siguin d'edat, físiques, personals, vivencials, etc, possibiliten una vegada més el no judici. Si partim de la idea d'un conjunt de persones que assisteixen al taller i que presenten diferències entre ells/es, minva la necessitat de comparar o de jutjar les creacions dels demés, ja que des d'un primer moment parteixen de bases diverses.

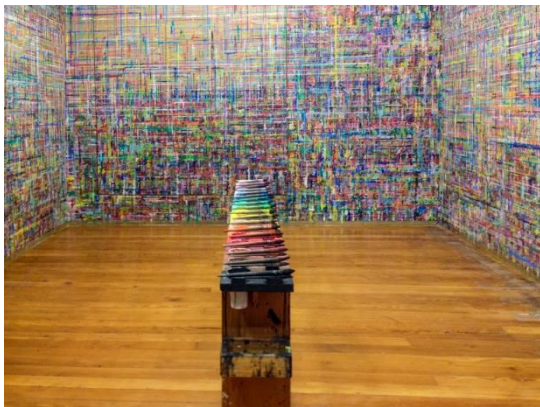
Durant els tallers es creen vincles especials, al no haver-hi jerarquies entre els participants, les seves diferències són el que els acaba unint. Els tallers estan oberts a tothom qui hi vulgui entrar, qualsevol persona que vulgui experimenta-ho i sentir-se lliure expressant el seu propi jo.

2.2.5 Materials i espai

La última característica que fa possible l'educació creadora és el material i l'espai, que dependrà i variarà sempre en funció del taller que es vulgui realitzar o de les possibilitats de les quals es disposi. Resulta evident pensar que per a que una activitat funcioni correctament és necessària una certa qualitat dels materials, per a que vaguin d'acord amb els nostres ideals i possibilitin una bona eina d'experimentació per les persones que l'utilitzen.

Alguns dels tallers que avui en dia s'han dut a terme relacionats directament amb l'essència de l'educació creadora són:

Taller de pintura

Taller de moviment

Taller de fang

Cadascun d'aquests compta amb un material i un espai específic per al seu bon funcionament, ja que les característiques varien segons la finalitat de tots ells.

4. Disseny de la recerca

Per tal de documentar-me i realitzar aquest projecte d'investigació, no només m'he hagut de basar en diverses fonts d'informació que em proporcionessin els coneixements necessaris per complir els meus objectius, sinó que també he comptat amb un equip professional en l'àmbit de comunicació audiovisuals per a poder crear el producte final. Al llarg d'aquest punt, us explicaré com he dissenyat la meua recerca envers l'educació creadora, des d'aquells elements que m'han proporcionat informació del vessant més teòric, fins als agents implicats que han resultat essencials per tal de crear la producció audiovisual.

4.1 Conferències, formacions i vivències

Al llarg de tot el període en el qual he estat fent recerca bibliogràfica, he tingut la sort de poder assistir a conferències i formacions que duïen a terme persones que podríem considerar avui en dia, com els referents de l'educació creadora actual.

Una d'aquestes conferències va ser la d'Arno Stern al Caixa Fòrum de Barcelona, en la qual va exposar de forma general, però amb molts exemples visuals, en què consistia l'educació creadora, com va entrar en contacte amb aquesta perspectiva i sobretot va parlar respecte la complexitat de la formulació.

Les dues formacions que vaig realitzar posteriorment a aquesta conferència, van ser realitzades pel Miguel Castro i la Vega Martín. La primera, anomenada "Curso introductorio a la Educación Creadora" ens aportava informació més detallada i concreta respecte aquesta visió, des de la vessant més ideològica i conceptual, ens presentava els diversos tallers i les línies d'acció. La segona formació, realitzada per la Vega Martín, portava per nom "Monografico I: Processos de aprendizaje, despliegue y deriva personal", en la qual es van tractar temes més propers a les relacions que s'estableixen amb aquesta perspectiva, el concepte del no judici i també la confiança que ens falta en els infants perquè desenvolupin el seu propi camí.

A banda d'aquestes experiències que em posicionaven en el rol d'espectadora, també vaig poder experimentar en primer persona, durant unes setmanes, el fet de participar al taller de pintura de la Capsa de Colors. Aquesta vivència em va aproximar més a les sensacions i emocions que experimentes quan ets tu el protagonista del taller, sabent tot el que implica.

4.2 Entrevistes

Les entrevistes han resultat ser el mitjà comunicatiu amb el qual es basa el resultat final del treball. A partir d'aquestes, he pogut obtenir una informació més pròxima i entenedora, des d'una vessant més emocional, i recollida a partir dels mitjans audiovisuals.

Primerament, vaig haver de fer un recull de persones, que gràcies a les seves característiques i experiències en l'educació creadora, aporten informacions, opinions i vivències que s'ajusten a les finalitats del documental i també el fan més dinàmic. De cadascun d'ells/es vaig distingir aquelles característiques que els feien diferents entre tots/es i posteriorment les vaig generar en forma de pregunta a les entrevistes que podeu trobar a l'Annex 2. Aquestes persones són les següents:

- Miguel Castro:
 - Coneixedor de l'educació creadora en profunditat, ha treballat paral·lelament amb Arno Stern i actualment, té una taller anomenat Diraya expresión a Bilbao.
 - Experiències d'interès: el seu contacte amb Arno Stern, coneixement conceptual sobre l'educació creadora, la formulació i el dibuix infantil, realització de formacions, visió respecte l'educació artística actual.
- Vega Martín:
 - Coneixedora de l'educació creadora en profunditat, realitza la funció d'assistent als tallers, està en contacte amb Miguel Castro i Arno Stern, treballa a Diraya expresión i va ser mestra d'escola.
 - Experiències d'interès: la seva funció d'assistència als tallers, opinions respecte el canvi de mirada relacionat amb la professi, concepció sobre la deriva personal, realització de formacions.
- Gemma López:
 - Coneixedora de l'educació creadora en profunditat, realitza la funció d'assistent, té un taller a Barcelona anomenat La Capsa De Colors, professora d'Educació Primària a la Universitat Autònoma de Barcelona.
 - Experiències d'interès: explicació sobre el funcionament dels tallers, controvèrsia d'idees entre els plantejaments que es realitzen a la universitat i els seus propis.

- Maite Mas:
 - Directora escola bressol Can Serra (Cardedeu), ha introduït tallers d'educació creadora a l'escola, professora de la universitat Autònoma de Barcelona.
 - Experiències d'interès: realització de l'educació creadora en l'àmbit d'educació formal, resultats de l'experiència, opinions dels agents de la comunitat educativa implicats.
- Sílvia Cabrera
 - Estudiant d'Educació Primària, realitzadora del TFG de l'educació creadora, coneixedora de la temàtica.
 - Experiències d'interès: opinió des de la vessant d'estudiant, com va entrar-hi en contacte, què li ha aportat.
- Pare/mare:
 - Família que porti els seus infants al taller de pintura de La Capsa de Colors.
 - Experiències d'interès: com va entrar-hi en contacte, que opina sobre l'educació creadora, quins canvis ha vist en el seu fill/a.

4.3 Equip d'audiovisuals i realització del producte final: documental

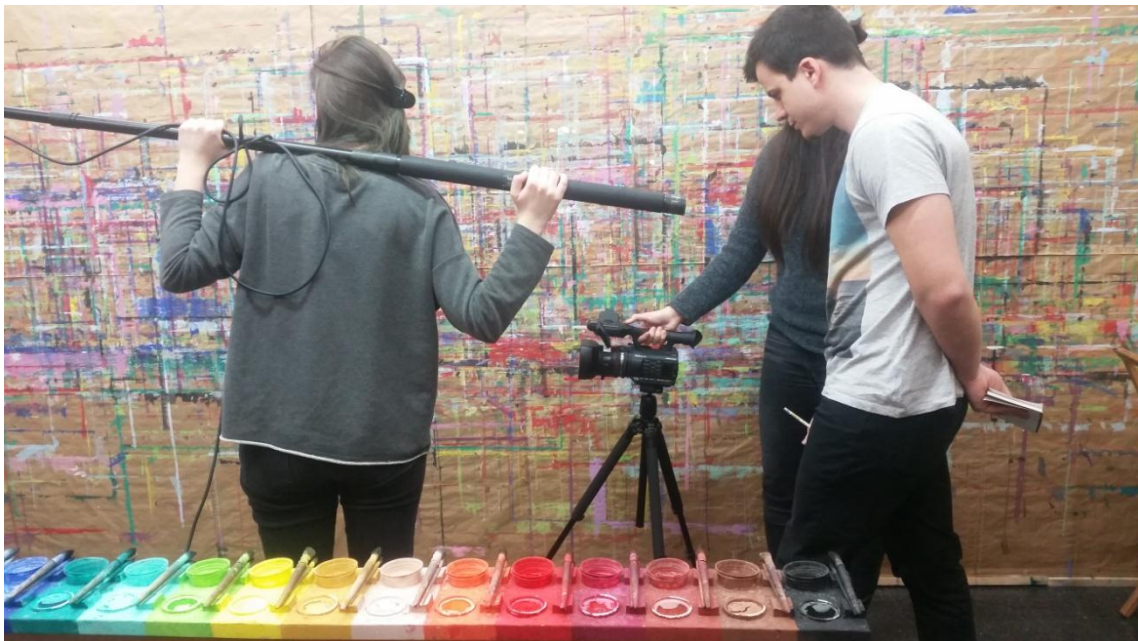
Per a poder realitzar el producte final, vaig presentar el meu projecte (Annex 1) a la facultat de comunicació audiovisuals, del qual se'n van presentar voluntaris un equip format per vuit persones. D'aquest grup, cadascú era responsable d'unes tasques concretes:

- Director (David Lartuna): la seva funció és coordinar l'equip, portar les reunions de grup i supervisar tots els àmbits.
- Productores (Alex Fumanal, Berta Sierra, Cristina Baró): encarregades d'establir comunicació entre els agents implicats en el documental i l'equip.
- So i imatge (Eva Martínez, Lorena Jiménez, Berta Sierra): s'encarreguen de realitzar els plans d'imatge i comprovar l'entrada del so.
- Guionistes (Eric Martínez, Sílvia Cabrera): encarregats de pensar un guió i establir un eix que relacioni totes les parts que es volen visualitzar en el documental.

Aquestes tasques, moltes vegades s'interrelacionaven entre elles, ja que durant les gravacions no hi estava tot l'equip i al ser funcions que saben realitzar tots/es, entre ells/es se les anaven combinant, com per exemple l'acció de gravar. A continuació hi ha annexades un recull de fotografies sobre el procés de realització de les entrevistes i plans varis al llarg del documental:

Entrevista Vega Martín, La Capsa de Colors

Entrevista Vega Martín, La Capsa de Colors

Entrevista Vega Martín, La Capsa de Colors

Entrevista a Miguel Castro, Cardedeu

Entrevista a Miguel Castro, Cardedeu

Entrevista a Miguel Castro, Cardedeu

5. Anàlisi i discussió dels resultats

Respecte els objectius que em vaig plantejar a l'inici del projecte, penso que s'han assolit tots de forma satisfactòria i es poden veure reflectits tant en el treball escrit com en el resultat final que correspon al documental.

L'aproximació que m'ha proporcionat la realització d'aquest treball d'investigació sobre l'educació creadora, m'ha fet canviar el punt de vista que tenia en un inici, ja que no es tracta d'una pedagogia o d'una activitat més de la vessant educativa artística, sinó que és una perspectiva global que no només es pot relacionar amb l'educació sinó que també la podem trobar en la nostra forma de percebre el món, d'actuar i de relacionar-nos amb els demés. Aquesta visió va més enllà de la infància i de l'àmbit artístic, està oberta a totes les persones i no l'hem de relacionar amb l'educació artística tradicional que es du a terme en la majoria d'escoles, ja que no és un taller més.

De les múltiples idees que ens exposa aquesta visió, aquella que penso que la caracteritza més i que resulta essencial per a poder crear aquests espais de llibertat, és el no judici. Prendre consciència sobre els judicis que realitzem de forma indirecta, en aquest cas, sobre les produccions dels participants i d'un mateix, ens ajuda a controlar-ho i no fer-ho en l'entorn dels tallers. Un judici positiu o negatiu representa un condicionament extern que frena l'expressió lliure, i per tant pròpia, la de qualsevol persona. La tipologia d'espais concrets i condicions que es necessiten perquè es desenvolupi l'educació creadora, són aquells punts d'inflexió que creen molta controvèrsia quan t'informes de manera superficial, en el sentit de que si l'objectiu principal és crear un espai de llibertat, pot resultar contrari a la idea d'establir-hi unes condicions. Aquestes condicions no són més que pautes de convivència amb les quals poder aconseguir una llibertat real, ja que es comparteix l'espai amb altres persones que la podrien condicionar.

Els taller són llavors el mitjà que fa possible aquesta expressió que emana d'un mateix, sense interferències externes. La varietat d'aquests, també ha sigut un descobriment al llarg del treball, ja que en un principi només vaig fixar-me amb el taller més visual que era el de pintura, però podem trobar les mateixes finalitats en els tallers de fang, de moviment, de construcció, etc.

En relació a la possibilitat d'adaptar l'educació creadora dins dels àmbits educatius formals com són les escoles, també l'he pogut vivència en el projecte. Al visitar l'escola bressol Can

Serra de Cardedeu i parlar amb la seva directora, vaig veure com és possible crear un espai on els infants es puguin expressar de forma lliure a partir dels tallers que proposa l'educació creadora, en aquest cas era el taller de fang i de dibuix. Els resultats d'aquesta pràctica són molt positius tant pels infants com per les mestres que el duen a terme, és per això que puc afirmar la possibilitat de portar aquesta visió als àmbits més formals tot i que no es compleixin a la perfecció, al haver condicionants que creen controvèrsia com la tipologia de grup -els infants del grup comparteixen moltes coses en comú, ja no parteixen d'una base tan heterogènia com la que podem trobar en els tallers-.

Per finalitzar, la producció del documental ha possibilitat un recull de tots aquells aspectes essencials per introduir l'educació creadora i fomentar una curiositat en l'espectador/a. En ell, s'emmarquen les concepcions més complexes respecte aquesta perspectiva i s'hi poden apreciar un conjunt d'experiències pròpies que ens proporcionen aquesta part més humana i propera. Considero que la creació d'aquest material audiovisual aporta el tret diferencial i original de ser un instrument de recerca més dinàmic, tant per la persona que el realitza, com pels espectadors/es. El resultat final del documental el podreu trobar al annex 3.

6. Conclusions i consideracions finals

Les vivències i els coneixements que m'han aportat la realització d'aquest treball de final de grau, resulten indescriptibles en aquestes conclusions. M'emporto un creixement personal molt ampli, no només per haver aprofundit en altres vies educatives, sinó per haver treballat amb multitud de persones que m'han motivat a continuar el projecte i també a creure en mi mateixa. Aquest és justament un dels objectius més clars de l'educació creadora, confiar en tu mateix per no tenir por a equivocar-se i seguir el teu propi camí.

L'experiència que he viscut juntament amb els meus companys/es de comunicació audiovisual ha sigut molt positiva. Tot i haver treballat amb persones que provenen d'un altre sector professional, penso que ha resultat molt interessant poder intercanviar idees i coordinar-nos per realitzar un projecte comú. Aquesta combinació reflecteix encara més com de intercomunicades estan totes les àrees, i com de separades les trobem en àmbits formals com per exemple a l'escola. Al llarg del treball ens hem enriquit de coneixements educatius i audiovisuals que molt possiblement ens han fet reflexionar i trobar-nos encara més a prop de la realitat laboral que ens espera com a estudiants d'últim curs de grau.

Aquest projecte també m'ha donat la oportunitat d'entrar en contacte amb persones que creuen en aquestes perspectives educatives i que les han dut a terme. D'aquesta manera he pogut entrevistar-los i tenir total llibertat en preguntar qualsevol aspecte que em crees dubtes o curiositat, afavorint un coneixement molt més profund i proper respecte els fonaments i els resultats de l'educació creadora.

En relació als resultats que aporta aquest canvi de visió en infants, penso que afavoreix molt per a un creixement personal i autònom. Resulta molt necessari oferir espais de llibertat als infants, sobretot a les escoles, al ser un dels entorns que més freqüenten. L'objectiu de l'educació hauria de consistir en donar eines perquè els nens i nenes es desenvolupin, tenint en compte les diferències que els fan únics i que per tant els faran triar un camí diferent.

Observant en perspectiva tot el procés que he seguit al llarg del projecte, m'autovaloro d'excel·lent. He dedicat moltes hores i m'he interessat en conèixer l'educació creadora, sobretot en tenir el resultat final, el documental. Les meves expectatives envers tota la feina realitzada es complirien si amb aquest producte audiovisual s'aconsegueix crear curiositat i motivació a d'altres persones, que s'han trobat o es poden trobar, en una situació de desmotivació en relació als entorns educatius actuals. M'agradaria que fos un motiu per seguir creient en que existeix un futur diferent i en ser conscients de que es troba a les nostres mans canviar-lo.

Per finalitzar, no podria concloure aquest treball sense agrair a totes les persones que l'han fet possible, en especial a tot l'equip d'audiovisuals, la Gemma Lòpez i la Mar Morón.

7. Bibliografia

Diraya expresión. Talleres de expresión. Recuperat de <http://dirayaexpresion.es/>

La Capsa de Colors. Tallers d'expressió. Recuperat de <http://www.lacapsadecolors.com/>

La Casa Encendida. (2013). Conferencia de Arno Stern: "ni arte, ni infantil" [Vídeo]. Recuperat de <https://vimeo.com/62415646>

La Casa Encendida. (2013). Entrevista a Arno Stern [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=aKx-0R0evIM>

Samthing Visual. (2015). Entrevista completa André Stern para "Imagine Elephants" [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=da9vLO3XniE&t=45s>

Samthing Visual. (2015). Entrevista completa Miguel Castro para "Imagine Elephants" [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=GY0fzeh4vEY&t=31s>

STERN, A. (1961). *Aspectos y técnica de la pintura infantil*. Buenos Aires: Kapelusz.

STERN, A. (1977). *La expresión*. Barcelona: Promoción Cultural.

STERN, A. (2016). *Del dibujo infantil a la semiología de la expresión*. València: Samaruc.

8. Annexos

Annex 1: Document de presentació del projecte a la facultat de comunicació audiovisual

Educació creadora

QUÈ ÉS?

Com heu viscut la vostra "educació artística"? Us heu sentit lliures per expressar-vos o us han imposat uns models a repetir?

Aquest és el cas contrari de l'educació creadora, la qual aconsegueix crear un espai on tothom es pot sentir **lliure** per **crear**, **ser un mateix**, **desenvolupar-se** i **créixer**. També conegut com "el joc de pintar", l'investigador **Arno Stern** ha reunit les condicions necessàries perquè es pugui realitzar en la seva totalitat, al **marge dels prejudicis** i dels ideals de la societat en la que vivim.

QUIN ÉS L'OBJECTIU?

L'objectiu serà la **difusió**, a partir d'un mitjà de comunicació de tan fàcil accés actualment com és el **format audiovisual**. Remarcant d'aquesta manera, la importància del **coneixement d'altres vies educatives** en un món tant canviant, les quals aposten pel progrés i el desenvolupament personal.

PER SABER-NE MÉS...

Entrevista a Arno Stern – "La casa encendida"
<https://www.youtube.com/watch?v=aKx-OR0evIM>

MIGUEL CASTRO:

- Qué es la educación creadora?
- Como conociste la educación creadora?
- Quién es Arno Stern, cómo entraste en contacto con él y que te conquistó de su nueva visión respecto la educación?
- Fuisteis pioneros en introducir la educación creadora en España?
- Con que contradicciones te encontraste respecto tu experiencia y conocimientos en el ámbito educativo?
- Como empezó la idea de las formaciones sobre la educación creadora en Diraya y como han ido evolucionando?
- Qué tipo de talleres de educación creadora ofrecéis en Diraya?
- Qué opinas sobre la educación artística actual en las escuelas?
- Cual crees que será su futuro?
- Qué le dirías a alguien que siente curiosidad por conocer más sobre la educación creadora?

VEGA MARTÍN:

- Como conociste la educación creadora?
- Que te sedujo de ella?
- Como ha cambiado esta a tu visión respecto la educación?
- Que significa para ti ser asistente en los talleres?
- Que idea te gustaría transmitir cuando hablas de la importancia de la deriva personal?
- Cual crees que será el futuro de la educación creadora?
- Crees que podría incorporarse a futuros modelos educativos?

GEMMA LÓPEZ:

- Como conociste la educación creadora?
- Que te sedujo de ella?
- Cuál es la historia de "La Capsa de Colors"? Como ha ido cambiando y en que punto se encuentra actualmente? Qué actividades y formaciones ofrecéis?
- Como ha afectado el conocimiento de la educación creadora a tus clases como profesora de la universidad? Que cambios has realizado y como intentas que llegue a los alumnos/as?
- Qué opinas sobre la idea del "no prejuicio" que se quiere transmitir a partir de la educación creadora?
- Porque, por ejemplo, no podemos grabar una sesión de educación creadora?
- Como afecta el juicio de los demás a nuestras creaciones artísticas?

- Como funciona una sesión desde que la preparas hasta que la recoges?
- Que formaciones has realizado para ser asistente en los talleres?
- A quiénes están destinados los talleres de educación creadora?
- Qué le dirías a alguien que siente curiosidad por conocer más sobre la educación creadora?

MESTRA ESCOLA:

- Como conociste la educación creadora?
- Qué te sedujo de ella?
- Porque decidisteis introducir la educación a la escuela?
- Qué opiniones había en el claustro? Fue aceptada por todos/as?
- A qué alumnos de la escuela está destinado el taller de la educación creadora? ¿I cuando lo realizan?
- Tenéis la idea de realizarlo diferente en un futuro?
- Como habéis adaptado un espacio para realizarla? Qué materiales se utilizan?
- Piensas que es positivo y satisfactorio tener un taller en la escuela? Has notado resultados o cambios en el trabajo de los niños y niñas que lo realizan?
- Qué le dirías a alguien que siente curiosidad por conocer más sobre la educación creadora?

SILVIA CABRERA:

- Qué es la educación creadora?
- Como conociste la educación creadora?
- Qué te sedujo de ella?
- Por qué crees que es importante de dar a conocer?
- Qué has hecho para conocerla con más profundidad?
- Cómo ha cambiado tu idea sobre la educación creadora a medida que ibas conociendo más de ella? Era lo que te esperabas?
- Piensas que es importante que se den a conocer metodologías como esta en la universidad?
- Que cambios crees que puede realizar respecto la visión de la educación actual?
- Crees que es posible llegar a cambiar la visión sobre la educación artística en un futuro?
- Como futura maestra, que vas a hacer para poner tu "granito de arena" después de haber conocido la educación creadora?
- Qué le dirías a alguien que siente curiosidad por conocer más sobre la educación creadora?

PARE/MARE:

- Cómo conociste la educación creadora?

- Qué opinas sobre ella y qué te sedujo?
- Por qué piensas que es importante para tu hijo/a?
- Has podido ver algún cambio en tu hijo/a?
- Le gusta asistir a tu hijo/a?
- Piensas que puede ser un progreso para la situación de la educación actualmente?
- Qué le dirías a alguien que siente curiosidad por conocer más sobre la educación creadora?